

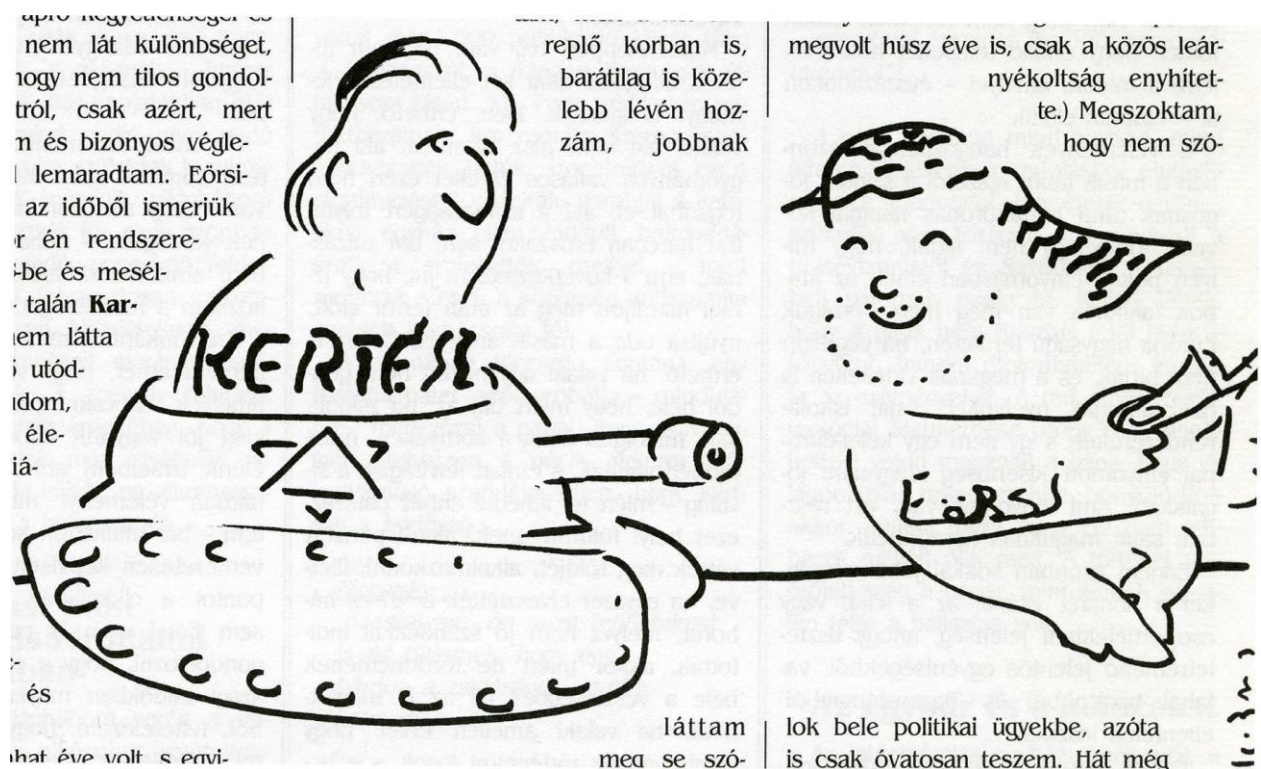
MINDKÉT VÉLEMÉNY ISTENTŐL VALÓ – KERTÉSZ IMRE ÉS EÖRSI ISTVÁN VITÁJA A DIE ZEIT-BEN ÉS AZ ÉS-BEN

ÍRTA: KOZMA GYÖRGY - 2002-09-01

Kozma György

Kertész Imrével akkor találkoztam először, amikor egy kiadónál egyszerre mutatták be az én első regényemet és az ő ki tudja hányadik művét.

Azóta is hálás figyelemmel olvasom. Hálás vagyok neki, mert az ő gondolata, miszerint a kommunista mindennapok embertelen apró kegyetlenségei és Auschwitz közt nem lát különbséget, megnyugtató, hogy nem tilos gondolkoznom a múlttól, csak azért, mert később születtem és bizonyos végletes veszélyekről lemaradtam. **Eörsivel** pedig abból az időből ismerjük egymást, amikor én rendszeresen írtam az ÉS-be és mesélte, hogy valaki – talán **Kardos G.** – bennem látta meg akkor az ő utódját, nem is tudom, kajánság vagy éleselme kategóriában...

Természetesen neki is hálás vagyok; antiautoritér kérlelhetetlensége tanulságos felszabadító.

De hát ez tizenhat éve volt, s egyikükkel sem találkoztam, csak nyilvános helyeken hébe-hóba. Mindezt azért kell előre bocsátanom, mert *én még ahhoz a nemzedékhez tartozom, amely számára a kor önmagában is tiszteletet vált ki.* Ráadásul kettejük

nélkül nemcsak a magyar irodalom, hanem a magyarul olvasható külföldi irodalom is szegényebb volna, de ez már nem a magánügyem.

Szórakoztatóipari munkásságukat és sikerüket pedig néha természetesen irigylem. És most – sokadszor – olyan helyzetbe kerültem, hogy az az érzésem, talán érdemes reagálnom az ő ÉS- beli illetve A *Die Zeit*-beli vitájukra Izrael kapcsán. Azt hiszem, itt a **Tatár György-Tamás Gáspár Miklós** vita (*Népszabadság*, tavaly) kezdődött újra, amire azért nem reagáltam, mert a két szereplő korban is, barátilag is közelebb lévő hozzám, jobbnak láttam meg se szólalni. *Mivel elvált szülők gyereke vagyok, kényszeresen keresem mindkét fél álláspontjában az igazság magját, ha mégoly ellentétesek is ezek az álláspontok.*

Egyikük (Tatár, Kertész) alapvetően szolidáris Izraellel, míg a vitapartner (Tamás Gáspár Miklós illetve **Eörsi István**) az emberi jogok általános értelmezéséből kiindulva Izrael harcát kritizálja a palesztin terror ellen. Igen, megértem Kertész Imre sóhaját, aki csodálkozva említi, hogy megkönnyebbül, hogy a tankokon látja a Dávid csillagot és nem saját magán, de megértem **Eörsi** érveit is az agresszívnek tűnő izraeli válaszlépések kapcsán, hiszen kevés zsidó van, aki ne szeretné elkerülni a fölösleges vérontást az amúgy számszerű fölényben lévő arabokkal szemben.

Engem azonban egy pár átfogóbb probléma érdekel e viták árnyékában.

Az egyik az, hogy a negyven év ránk kényszerített hallgatás, illetve jelbeszéd uralma után nagyon nehéz megszólalni. Nehéz megszólalni azért is, mert a magánemberi jó viszony és a politikai vita nem tud még nálunk elfogadott mindennapi jelenség lenni, *nem szoktuk meg, én legalábbis nem, hogy vidáman elmenjünk sörözni vagy fagyizni olyanokkal, akik gyökeresen mást gondolnak a világról, mint mi magunk.* Ezt színezik az olyan szociálpszichológiai újdonságok, mint hogy immár nem egyszerűen periférikus értelmiségiek vagyunk, *hanem van köztünk életkori és befolyásbeli különbség is...* (Ez persze megvolt húsz éve is, csak a közös leárványoltság enyhítette.) Megszoktam, hogy nem szóltak bele politikai ügyekbe, azóta is csak óvatosan teszem. Hát még világpolitikai kérdésekbe vagy – mivel életveszélyesnek érzem – az Izraelt érintő politikai kérdésekbe.

Az egyik kérdés, ami ilyen viták kapcsán felmerül, az, hogy szabad-e hozzászólni, amennyiben nem tudom valami új szemponttal kiegészíteni az általuk felvázoltakat. Az egyik fél jogosnak tartja Izrael fellépését, mert több megértést és vendégszeretet várna el a palesztinoktól, hiszen ők is hódítók voltak és megtizedelték évszázadokon át a helyi zsidó lakosságot, mely folyamatosan jelen volt. A sivatagi, mocsaras területeket a végső kétségbeesésben nincstelenül odakerült zsidók felvirágoztatták, amiből a helyi araboknak sokféle hasznuk volt és van. Függetlenül a múlt szenvedéseitől, elfogadhatatlan, ahogy az arabokat nemzedékeken keresztül menekülttáborokban tartják – a szudétanémetek vagy az algériai franciák, s maguk a zsidók propaganda okokból nem tartják fenn a múlt menekülttáborait. És elfogadhatatlan, hogy a politikai megoldást, Izrael elismerését rendszeresen elutasítják az arab országok és **Arafatéék**, ezzel biztosítva, hogy a kompromisszumkész baloldalt rendszeresen leváltsák az izraeli szavazók a harcias jobboldalra. Az is felháborító, hogy azt képzelik, létezik olyan szent ügy, ami miatt szabad gyerekeket életveszélyes harciasságra nevelni, kővel tankok ellen. Vagy hogy bárki elképzelhetőnek tartja, hogy Izrael nem védi meg magát tankkal és gumilövedékkel, ha kell. Vagy hogy nem vehetnek zsidók földet, hogy önálló telepeket hozzanak létre a földön, amelyet – évszázadokon át – elzártak előlük.

E vélemények hangoztatását azonban a másik tábor részéről a szintén jogosnak tűnő felháborodás hangjai követik. Hogyhogy nem látják, hogy milyen pokoli elnyomásban élnek az arabok (akiknek van még húsz országuk Európa nagyságú területen, ha végképp

nem bírják, és a megszállt vidékeken is használhatják nyelvüket, saját iskolarendszerüket, s így nem egy kelet-európai elnyomott kisebbség kiegyezne jogaikkal). Ami elnyomás van, azt részben saját maguknak köszönhetik.

Engem azonban sokkal jobban érdekel a konkrét vitánál az a lelki, vagy csoportlélektani jelenség, ahogy tiszteletreméltó jelentős egyéniségekből, valahai barátokból és 'harcostársakból' ellenfelek lesznek.

Ennek a történelme sem érdektelen. Hogy lehet az, hogy *az ókor óta folyamatosan engesztelhetetlen ellentétek állították szembe a zsidó értelmiség színe javát a szaduceus-farizeus, a karaita-rabbinita, a **Majmonidész-párti** és -ellenzők, a **Sabbatáj-hívők** és ellenzők, a haszidok és ellenfeleik, majd az ortodox-neológ illetve vallásos-nemvallásos, vagy a marxista-polgári szembenállásig? (Mellesleg minden ország politikai elitje megosztott, a magyar kuruc-labanc szembenállás, református-katolikus, törökös-németes sem kutya. És ugyanilyen örök haragok szelik át az arab illetve muszlim kultúrát, történelmet is.)*

Felmerül bennem a kérdés, hogyan illenék megszólalni egy ilyen vitában?

Ha időmilliomos lennék, talán helyesebb lenne külön-külön felkeresnem a két ősz mestert, hogy tisztábban lássam álláspontjukat. Valójában engem jobban érdekel, hogy miként lehetséges, hogy két ennyire művelt és az életben sok szenvedés által érlelt, nálam tapasztaltabb úr ennyire különbözően látja a világot, s mire jutok én – vagyis a mi nemzedékünk, az utódok – mindezzel?

A Talmudban van egy mondás, mikor vitatkozó felek nem tudnak kibékülni, mely szerint mindkét vélemény Istentől való. Bizony, nagyon valószínű, hogy mindkét vélemény (a Kertészé, mely szerint Izrael igenis védje meg magát, s az **Eörsi**, mely szerint lassan a testtel, ne bántsuk arab testvéreinket) helyes, és fontos szerepe van kifejtője lelki egyensúlyában.

Mindenképpen baj van, ha nem tudunk elfogadni akár két ellentétes véleményt is igaznak. Igen, érthető, hogy valaki, aki nem hisz Istenben, aki hagyományos vallásos érveket ezért nem fogadhat el, aki a szabadságért folytatott harcban erőszakot sem tart túlzásnak, arra a következtetésre jut, hogy Izrael hátráljon meg az arab terror előtt, nyújtsa oda a másik arcát is. És az is érthető, ha valaki ugyanezért nem gondol bele, hogy miért baj az, ha zsidók, akik mindig is éltek a környéken, most többen vannak, s emiatt felvirágzik a sivatag – miért ne lehetne ehhez párszáz ezer helyi földművesnek, akitől pénzért vették meg földjét, alkalmazkodni, illetve, ha egyszer elvesztették a '67-es háborút, melyet nem jó szándékkal indítottak, akkor miért ne törődhetnének bele a veszteségbe? És az is megérthető, ha valaki amellett érvel, hogy igenis vannak történelmi jogok, s a helyi araboknak nincs joga tagadni a zsidók létezésének jogát azon a vidéken, s hogy nem lehet engedni minden emberi érzést nélkülöző felhergelt tinédzser öngyilkos gyilkosoknak. Mindkét vélemény igaz és Istentől való.

Ha mi, kicsit fiatalabban, kevesebb kegyetlenség-tapasztalattal a tarsolyunkban elfogadjuk, hogy mindkét idősebb szerző jót akar és a maga igazát mondja, talán egyszer eljutunk oda, hogy meglássuk, hol találkozhat – és ha nem, miért nem – e két nézet. Vagy legalább oda, hogy felfogjuk, ellentétes nézetek párhuzamos jelenlétére szükség van e kérdésben éppúgy, mint minden kérdésben (pl. a **Kis János-Nádas Péter** ellentétre is gondolok itt a **Medgyessy-ügy** kapcsán. Itt is az a helyzet – röviden, leegyszerűsítve – mint a Kertész-**Eörsi** vita esetében, hogy egyikük – Kis – nem tekint el a morális reflexektől, mely szerint, aki béemes, az minimum titkokat lopott, tehát szabadjon emiatt

haragudni rá, míg a másik oldal, Nádas, valamiért – ami talán magánügy – egy amúgy nemes dogmához ragaszkodik a magánéletbe utalva a morált.)

A külső szempont a lelki egyensúlyunk.

Vagyis az, hogy ma Magyarországon, amikor az elmúlt negyven év autoriter diktatúrája, majd a tizenkét éves demokratikus átmenet feszültségei, s a megelőző ezer év többé-kevésbé elnyomó, a személyes függetlenséget csorbító rendszerei után megszólalunk, akkor a párezer odafigyelőt ne taszítsuk még nagyobb kétségbeesésbe és feszültségbe.

Ha most azt mondanám, hogy Kertész Imrének igaza van – *noha igaza van* – vagy azt mondanám, hogy **Eörsinek** van igaza – noha van igazság abban, amit mond, akkor ezzel csak fokoznám a feszültséget.

Ezért inkább azzal fejezem be gondolatmenetemet, hogy vannak kérdések, amelyek kapcsán nem biztos, hogy elég jól vagyunk informálva (ha nem élünk Izraelben) ahhoz, hogy megbízhatóan véleményt mondjunk. Szerintem – bár mindketten koherensen és következetesen képviseltek egy-egy álláspontot a cikkeikben – sem Kertész, sem **Eörsi** nem is próbált meg azon gondolkozni, hogy a cikke a magyarországi zsidókban milyen hatást vált ki. Sőt, feltételezem, hogy ilyen szempontot erőteljesen és felháborodottan utasítanak el. Sok igazság lenne az érveikben (hogy majd az olvasók eldöntik, igenis helyes dolog végtelenen fogalmazni stb.)

Én viszont szeretném elkerülni azt a látszatot, hogy jobban tudom az idősebb, tehát tapasztaltabb pályatársnál, hogy mi módon lenne helyes megszólalni eldönthetetlen kérdésekben. Fogalmam sincs, csak azt tudom, hogy zavarban vagyok, a torkomat köszörülöm egyelőre.

Csak ennyit akartam mondani.